

ORIGINAL ARTICLE / ORJİNAL MAKALE

Türkiye’de Hemşirelik Eğitiminin 2015-2023 Yılları Arası Güncel Durumu

The Situation of Nursing Education in Türkiye: Between 2015-2023

 Havva Arslan Yürümezoğlu¹

 Gülseren Kocaman²

¹Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

²Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Emekli Öğretim Üyesi, İzmir, Türkiye

Received: 07.04.2023, **Accepted:** 12.01.2024

Öz

Giriş: Ülkemizde uzun yıllardır hemşirelik programları ve öğrenci kontenjanları sayılarının hızla artışı, buna karşın eğitici sayılarının yetersiz olması hemşirelik eğitimi ile ilgili en önemli sorunların başında gelmektedir. Bu kronik sorunlara veriler ışığında bakmak sorunu doğru değerlendirmek açısından önemlidir.

Amaç: Yetersiz eğitici ve fazla öğrenci sayılarına yönelik güncel durumu ve yıllar içindeki değişimi yansıtmak ve Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen program açma kriterlerine uyum açısından hemşirelik programlarını değerlendirmektir.

Yöntem: Tanımlayıcı türde yürütülen araştırmada, hemşirelik lisans ve lisansüstü programlarında 2015-2023 yılları arasındaki öğrenci, mezun, eğitici sayıları ilgili istatistiklerden ve üniversitelerin web sayfalarından elde edilmiştir. Veriler Microsoft Excel programında tanımlayıcı istatistikler kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular: Toplam 153 üniversitede eğitim veren hemşirelik lisans programı sayısı 184’dir ve programların büyük çoğunluğu sağlık bilimleri fakülteleri bünyesinde yer almaktadır. Hemşirelik programlarının öğrenci kontenjanlarının 17895, öğretim üyesi sayısının 1367, öğretim elemanı sayısının 1239 olduğu, bir öğretim üyesine düşen öğrenci sayısının ortalama 68.7, bir öğretim elemanına düşen öğrenci sayısının ise ortalama 27.9 olduğu belirlenmiştir.

Sonuç: Bu çalışmanın sonuçları; hemşirelik programları ve öğrenci kontenjanlarının plansız ve kontrolsüz artışının, yetersiz eğitici sayısı ile birleştiğinde hemşirelik eğitim kalitesini tehdit ettiğini göstermektedir. Araştırma sonuçları, öğrenci kontenjanları ve istihdam ile ilgili ulusal karar vericilerin yanı sıra hemşirelik programlarının eğiticileri ve eğitim yöneticileri için bir uyarı niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Eğitimi, Hemşirelik Programları, Eğiticiler, Kontenjan

Sorumlu Yazar: Havva ARSLAN YÜRÜMEZOĞLU, Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye. **Email:** havva.arslan@gmail.com, **Telefon:** +90 232 412 69 79.

Nasıl Atıf Yapılmalı: Arslan Yürümezoğlu H, Kocaman G. Türkiye’de Hemşirelik Eğitiminin 2015-2023 Yılları Arası Güncel Durumu. *Journal of Nursing Effect*. 2024;17(1): 148-160.

Journal of Nursing Effect published by Cetus Publishing.

Journal of Nursing Effect 2021 Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License

Abstract

Background: In our country, the rapid increase in the number of nursing programs and student quotas for many years and inadequacy educator is one of the most important problems in nursing education.

Objectives: The purpose of the study is to reflect the current situation regarding the insufficient number of educators and excess students and the change over the years and to evaluate the nursing programs in terms of compliance with the program opening criteria determined by the Council of Higher Education.

Methods: In the descriptive study, the number of students, graduates and educators in nursing undergraduate and graduate programs between the years 2015 and 2023 was obtained from the relevant statistics and from the web pages of the universities. The data were evaluated using descriptive statistics in Microsoft Excel program.

Results: The majority of the programs are within the of health sciences faculties. It has been determined that the student quota of nursing programs is 17895, the number of faculty members is 1367, the number of instructors is 1239, the average number of students per faculty member is 68.7, and the average number of students per instructor is 27.9.

Conclusion: The result of this study shows that the unplanned and uncontrolled increase in nursing programs and student quotas, combined with the insufficient number of educators, threatens the quality of nursing education. The results of the research serve as a warning to educators and education administrators of nursing programs as well as national decision makers regarding student quota and employment.

Keywords: Nursing Education, Nursing Programs, Trainers, Quota

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2016), 2016 yılında dünyada yaşanan sağlık sorunlarının çözümü için hemşirelik eğitiminin kalitesini iyileştirme konusunda bir çağrı yapmıştır. Bu çağrıya yanıt olarak, 2019 yılında Kanada’da bir çalışma grubu tarafından hemşirelik eğitim programlarının sahip olması gereken global standartlar için bir çerçeve hazırlanmıştır (GANES, 2019). Bu çerçeve “2020 Yılında Dünya Hemşireliğinin Durumu Raporu”nda yer alan önerilere de rehberlik etmiştir (WHO, 2020). Raporda, küresel çerçevede birbiriyle ilişkili üç beklenti tanımlanmıştır: 1) Eğitim programlarının çıktılarının yeni mezunlardan beklenen yeterliliklere göre hazırlanması; 2) Hemşirelik eğitim programlarının müfredatları ve içerdiği eğitim-öğretim etkinliklerinin beklentileri karşılaması; 3) Eğitim kurumlarının

eğiticiler, kaynaklar ve liderlik konularında beklentileri karşılamasıdır. Son madde; öğretim elemanları ve klinik rehber eğiticilerin alanlarında uzman olmalarının yanı sıra sınıf içi, klinik, laboratuvar ve çevrimiçi eğitim ortamlarında bilgiye ve kanıta dayalı hemşireliğe temelli eğitimi yapılabilirlik sayı ve nitelikte olmaları gerektiğini vurgulamaktadır (GANES, 2019). Bu çalışmada, sözü edilen çerçevede tanımlanan beklentilerin karşılanabilmesi için, eğitim kurumu tarafından sağlanması gereken insan gücü kaynaklarının ülkemizdeki durumu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Dünyada ve Ülkemizde Hemşirelik Eğitimi

Dünyada ve ülkemizde Covid-19 pandemi süreciyle birlikte nitelikli hemşirelere ve hemşirelik bakımına olan gereksinimin önemi karar vericiler ve toplumlar için daha anlaşılır olmuştur. Yetkinlik düzeyi gelişmiş hemşire

insan gücü bakım kalitesi için en önemli kaynaktır (Aiken vd., 2017). Yetkin hemşire insan gücü ise öğrencilerin hemşirelik eğitimi sürecinde eleştirel düşünme ve klinik becerilerinin gelişmesine bağlıdır. Bu nedenle hemşirelik eğitiminin kalitesi, gelecekteki hemşire insan gücünün niteliğini ve bakım kalitesinin göstergesidir (Kavanagh ve Sharpnack, 2021). Bunu sağlamak için nitelikli eğiticiler ve uygun eğitici-öğrenci oranı ilk koşul olarak söylenebilir.

Hemşirelik eğitiminin evrensel olarak önemli bir parçası olan uygulama eğitimleri, öğrencilerin hemşirelik mesleğini özümseyecek şekilde yetkinliklerini ve kişilerarası iletişim becerilerini geliştirdikleri bir mesleki sosyalizasyon aşamasıdır (Gcawu ve Van Rooyen, 2022). Ancak bu önemli aşamanın hedeflerine ulaşılması, nitelikli hemşire eğiticilerin uygun eğitici-öğrenci oranı ile uygulama eğitimlerinde etkin şekilde rehberlik yapmaları ile mümkündür. Bununla birlikte Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi hemşirelik eğitiminin ve hemşireliğin iyi standartlarda olduğu ülkelerde bile yetersiz hemşire eğitici sorunu yaşanmaktadır. Ancak bu sorun hemşire yetersizliği kadar sonuçları hemen görülen bir durum olmadığı için yeterince gündem oluşturmamaktadır (Boamah, Callen, Cruz, 2021). ABD’de hemşire eğitici yetersizliğinin nedenleri olarak; ileri yaş nedeniyle emekli olma isteği, eğitici ücretlerinin düşük olması, daha iyi pozisyonlar ve doktora eğitimi gibi uzun vadeli ve maliyetli bir eğitim sürecinin olması belirlenmiştir (Fang ve Kesten, 2017; AACN, 2022). Eğitici yetersizliği nedeniyle ABD’de 2021-2022 eğitim döneminde 91.938 adayın hemşirelik programlarına kabul edilemediği bildirilmiştir (AACN, 2022). Hemşire eğitici yetersizliği, aynı zamanda nitelikli hemşire yetersizliği ile birlikte ele alındığında ülkelerin sağlık sistemleri için önemli bir tehdit olmaktadır (Jarosinski, Seldomridge, Reid, Willey, 2022).

Ülkemizde hemşire eğitici ve hemşire sayısındaki yetersizlik sorunu ABD ile benzer olsa da nedenler oldukça farklıdır. Yükseköğretim kurumlarında eğitici ve diğer olanaklar açısından yetersizlikler olmasına karşın, hemşirelik programlarının kontenjanlarının yüksek olması nedeniyle plansız bir şekilde açılmaya devam edilmesi en önemli nedenlerden birisidir. Diğer yandan Sağlık Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulunun, OECD ülkelerinde 1000 kişilik nüfusa düşen hemşire oranı açısından ülkemizin son sıralarda olmasını (OECD, 2021) gerekçe göstererek kontenjan sayılarını düşürme ve yeni programlar açılmasının sınırlandırılması konusunda hemşirelik eğitimi yöneticileri ile hemfikir olmadıkları bilinmektedir. Konuyla ilgili istatistikler göz önüne alındığında program ve kontenjan sayısındaki kontrolsüz artışın eğitici sayılarına yansımadağı görülmektedir (Kocaman ve Arslan Yürümezoğlu, 2015). Her geçen yıl giderek artan eğitici-öğrenci oranları, daralan uygulama alanı fırsatları, bu alanlarda öğrencilere rehberlik edecek, nitelikli birer mezun olmalarını sağlayacak eğiticilerin olmaması toplum sağlığı ve ülkemizin sağlık sistemi açısından risk oluşturmaktadır.

Yükseköğretim Kurulu Hemşirelik Lisans Programı Açma ve Sürdürme Kriterleri

Yükseköğretim Yürütme Kurulu 16.01.2019 tarihinde yaptığı toplantıda, Yükseköğretim Kurumlarında aralarında hemşirelik programlarının da yer aldığı 15 sağlık bilimleri programı için, eğitim öğretime başlanması ve sürdürülmesi için asgari öğretim elemanı sayısını da içeren koşulların kontenjan taleplerinin değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulmasına karar vermiştir. Buna göre asgari 60 öğrenci kontenjanı için, Sağlık Bilimleri Fakülteleri ve Sağlık Yüksek Okulları bünyesinde yer alan hemşirelik programlarında başlangıçta dört öğretim üyesi ve bir öğretim

elemanı (4+1), eğitim öğretimin üçüncü yılının sonuna kadar ise Tıp Fakültesi bulunan programlarda dört öğretim üyesi ve iki öğretim elemanı (4+2), Tıp Fakültesi bulunmayanlarda ise beş öğretim üyesi ve üç öğretim elemanı (5+3) olması zorunludur. Bu sayılar, Hemşirelik Fakülteleri için başlangıçta sekiz öğretim üyesi ve iki öğretim elemanı (8+2), eğitim öğretimin üçüncü yılının sonuna kadar ise sekiz öğretim üyesi ve dört öğretim elemanı (8+4) olması şeklindedir (YÖK, 2019).

Ülkemizde Hemşire ve Öğrenci Sayıları

Ülkemizde son resmi rakamlara göre 232.442 hemşire görev yapmaktadır (Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2021). 2022-2023 öğretim yılı öğrenci kontenjanı da dahil edildiğinde hemşirelik programlarında öğrenim gören öğrenci sayısı 68.152’dir. Ayrıca resmi bir rakam olmamakla birlikte, mezun ve istihdam edilen sayılar arasındaki fark dikkate alındığında yaklaşık 70-100 bin arasında istihdam edilmeyi bekleyen mezun olduğu tahmin edilmektedir. Bu veriler, mezun sayısı bakımından Sağlık Bakanlığı’nın 2023 yılı için ihtiyaç olduğunu belirttiği 426.000 hemşire (SB, 2022) sayısına yakın olmasına karşın, mezunların istihdamına yeterli şekilde yansımadağı görülmektedir. Bununla birlikte ulusal istatistiksel bir veri olmasa da meslekten ayrılan, farklı bir ülkeye göç eden ve emeklilik yoluyla ayrılanların olduğu da hesaba katılmalıdır. Ancak halen öğrenim gören öğrenci sayısı ve her yıl yaklaşık olarak 14 bin civarında mezun verildiği dikkate alındığında, yakın bir zamanda sayısal olarak belirlenen hedefin çok ötesine ulaşılacağı, ancak istihdama yansımayan bu durum nedeniyle işsiz hemşireler olarak yeni bir grubun doğmasına neden olacağı öngörülmektedir. Tüm bu gelişmeler hemşirelik eğitimi ve nitelikli hemşire insan gücü yetişmesini olumsuz etkilemektedir.

Öğrenci Sayılarının Hemşirelik Eğitime Yansımaları

Diğer taraftan son beş yılda sayıları neredeyse ikiye katlanan vakıf üniversitelerinde ve bazı kamu üniversitelerinde yetersiz koşullar ve eğitici sayıları ile yeni programlar açılması, hemşirelik eğitiminin ve dolayısıyla mezunların niteliğini olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Kamu üniversitelerinde çalışan eğiticilerin yetersiz ücret, yayın kriteri baskısı ve yoğun iş yükü nedeniyle vakıf üniversitelerine doğru hareketliliği her geçen yıl artmaktadır. Bu durum kamu üniversitelerinde, lisans eğitiminin yanı sıra belirli bir niteliğe ulaşmış olan lisansüstü eğitimi de olumsuz etkilemekte ve öğretim üyesi-öğrenci oranını artırmaktadır. Bu nedenle, zaten yetersiz olan hemşire eğitici sayısı pek çok hemşirelik programı için daha da büyük sorun haline gelmektedir. Bu durum gerekçe gösterilerek son yıllarda hızla artan bir biçimde hemşirelik programları için alan dışı öğretim üyelerinin başvuracakları kadro ilanları verilmektedir. Ancak Avrupa Birliği direktiflerinde de (Directive 2005/36/EC) esas alındığı gibi teorik ve uygulamalı hemşirelik eğitimlerinin alanında uzman olan hemşireler tarafından yürütülmesi gerektiği açıktır (WHO, 2000). Ülkemizde de hemşirelik eğitimi Avrupa Birliği ile uyumlu olacak biçimde, en az yarısı uygulamalı eğitim olmak üzere 4600 saat olarak belirlenmiştir (Resmi Gazete, 2008). Uygulamalı eğitimlerde eğitici-öğrenci oranının teorik eğitimlere göre çok daha düşük olması gerektiği açıktır. Eğitici-öğrenci oranı için ABD’de her eyaletin farklı kriterleri olsa da, çoğunlukla hasta güvenliği esas alınarak, bir uygulamada bir eğiticinin en fazla 12 öğrenciden sorumlu olması beklenmektedir. Klinik uygulamalarda ise, bir rehber hemşirenin en fazla iki öğrencinin sorumluluğunu alacak şekilde planlanması gerekmektedir (Texas BON, 2019).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, hemşirelik eğitiminin ulusal düzeyde durumunu ortaya koymak üzere 1996-2015 yılları için daha önce yapılan değerlendirmeyi güncellemek ve 2019 yılında YÖK tarafından belirlenen hemşirelik programı açma kriterlerine uyum açısından bir değerlendirme yapmaktır.

Araştırma Soruları

Bu çalışmada yanıt aranan sorular şunlardır:

1. Hemşirelik lisans programlarının sayıları ve türlerine göre yıllar içinde değişimi nasıldır?
2. Hemşirelik lisans ve lisansüstü programlarının bulunduğu üniversitelerin coğrafik dağılımı nasıldır?
3. Hemşirelik lisans programlarında kontenjan sayılarındaki değişim nasıldır?
4. Hemşirelik lisans programlarında eğitici/öğrenci oranı nasıldır?
5. Hemşirelik lisans programlarının taban puanları ve başarı sıralamalarının dağılımı nasıldır?
6. Hemşirelik lisans programlarına birinci tercih olarak yerleşen aday sayısı kaçtır?
7. Hemşirelik lisans programlarındaki öğretim üyesi sayıları YÖK’ün lisans programı açma ve sürdürme kriterlerine uygun mudur?
8. Mezun veren hemşirelik programlarından akredite edilenlerin oranı nedir?
9. Hemşirelik lisansüstü programlarına yeni kayıt ve mezun sayılarındaki değişim nasıldır?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu çalışma tanımlayıcı türde yürütülmüştür.

Araştırmanın Örnekleme

Bu araştırmanın örneklemini Türkiye’de lisans

ve lisansüstü hemşirelik programlarında öğrenim gören öğrenciler ve mezunlar ile bu programlarda görev yapan eğiticiler oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Hemşirelik lisans ve lisansüstü programlarında 2015-2023 yılları arasındaki öğrenim gören ve mezun olanların sayısal durumunu, hemşirelik programlarında görev yapan eğiticilere yönelik çalışmada ele alınan sorulara yanıt oluşturacak veriler aşağıdaki kaynaklardan alınmıştır.

- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi’nin kılavuzları
- ÖSYM İstatistik Yıllıkları
- YÖK Atlas Web Sayfası
- Üniversitelerin Web Sayfaları

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler Microsoft Excel programında derlenmiş, tanımlayıcı istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışmada ikincil verilerin kullanılması nedeniyle etik kurul izni gerektirmemektedir. Bu makalede araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

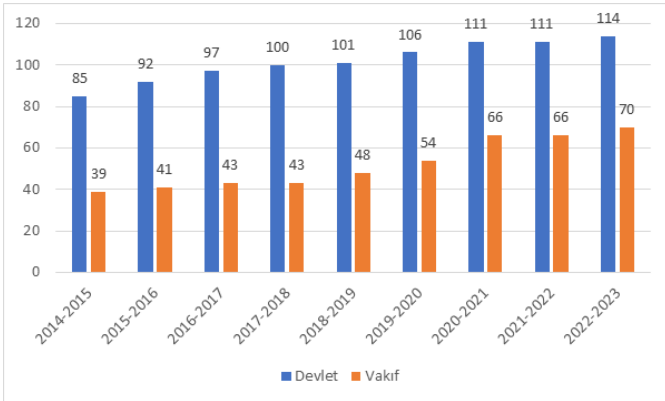
BULGULAR

Tablo 1. Hemşirelik Lisans Programı Sayıları ve Türlerine Göre Dağılımı: 2022-23 Öğretim Yılı

	n	%
Hemşirelik Programı Bulunan Üniversiteler		
Devlet	99	64.71
Vakıf	54	35.29
Hemşirelik Programlarının Dağılımı		
Devlet (2 İngilizce ve 3 İkinci Öğretim)	114	61.96
Vakıf (18 İngilizce)	70	38.04
Hemşirelik Programlarının Bağlı Bulunduğu Birimler		
Hemşirelik Fakültesi	19	10.33
Sağlık Bilimleri Fakültesi	143	77.72
Hemşirelik Yüksekokulu/Sağlık Bilimleri Yüksekokulu	22	11.95

Çalışmada elde edilen bulgulara ilişkin tablo ve grafikler bu bölümde sunulmuştur.

Türkiye’de 54’ü vakıf olmak üzere 153 üniversitede 184 hemşirelik lisans programı bulunmaktadır. Hemşirelik programlarının 114’ü kamu üniversitelerinde, 70’i ise vakıf üniversitelerindedir. Bu programlardan 20’si İngilizce, 3’ü ikinci öğretim programıdır. Hemşirelik programlarının büyük çoğunluğu (143) Sağlık Bilimleri Fakülteleri bünyesinde yer almaktadır.

Grafik 1. Hemşirelik Lisans Programı Sayılarının Yıllara Göre Değişimi

Hemşirelik lisans programı sayısının 2022-23 öğretim yılı itibariyle 70’i vakıf üniversitelerinde olmak üzere 184 olduğu belirlenmiştir. Program sayısının dokuz yıl içinde yaklaşık %50 arttığı görülmektedir. Bu artış oranı devlet üniversitelerinde %35, vakıf üniversitelerinde ise %80 olmuştur (Grafik 1).

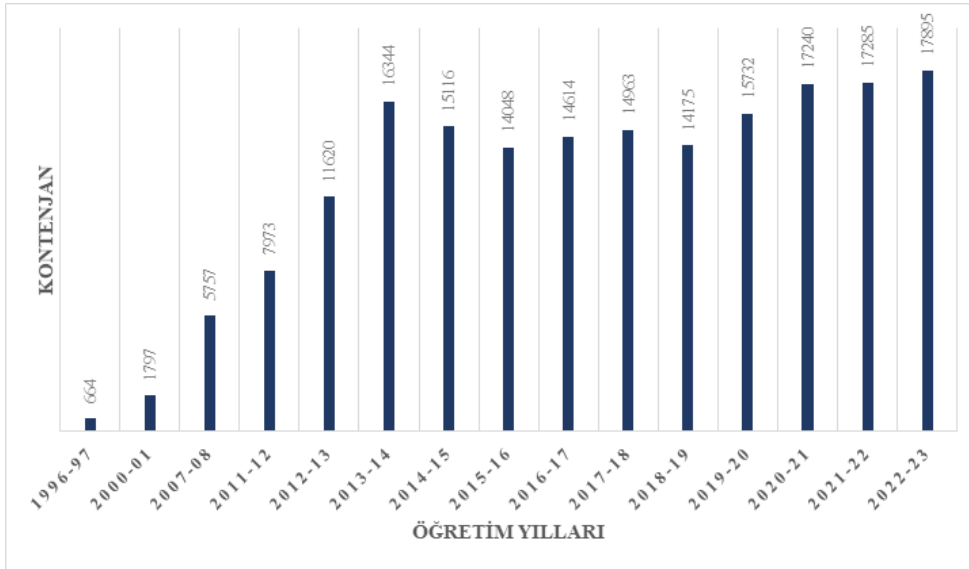
Lisans ve lisansüstü eğitim veren hemşirelik programları en yoğun olarak Marmara bölgesinde yer almaktadır. Bunu sırasıyla İç Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz ve Ege bölgeleri takip etmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Hemşirelik Lisans ve Lisansüstü Programlarının Bulunduğu Üniversitelerin Coğrafik Dağılımı: 2022-2023 Öğretim Yılına Göre

Bölgeler	Lisans Programı		Lisansüstü Program	
	n	%	n	%
Akdeniz	13	7.06	6	5.56
Doğu Anadolu	22	11.96	10	9.26
Ege	15	8.15	13	12.04
Güneydoğu Anadolu	11	5.98	4	3.70
İç Anadolu	31	16.85	21	19.44
Karadeniz	19	10.33	12	11.11
Marmara	64	34.78	36	33.33
KKTC	9	4.89	6	5.56
Toplam	184	100	108	100

Hemşirelik programlarının kontenjan sayılarının 26 yılda 27 kat arttığı görülmektedir. Özellikle 2000-2014 yılları arasında kontenjan sayılarının kontrolsüz bir şekilde tırmandığı ve bir pik noktasına ulaştığı, ardından az da olsa bir düşüş gösterdiği, ancak 2019-2020 öğretim yılından itibaren tekrar yükselişe geçtiği görülmektedir (Grafik 2).

Hemşirelik programlarında 284 profesör, 281 doçent, 802 doktor öğretim üyesi olmak üzere toplam 1367 öğretim üyesi görev yapmaktadır. Bununla birlikte 422’si öğretim görevlisi ve 817’si araştırma görevlisi olmak üzere 1239 öğretim elemanı hemşirelik programlarında çalışmaktadır. Ayrıca hemşirelik dışı alanlardan 151 öğretim üyesi ve 30 öğretim görevlisinin hemşirelik programlarında bulunan kadrolarda istihdam edildiği görülmektedir (Tablo 3).

Grafik 2. Hemşirelik Lisans Programlarında Kontenjan Sayılarındaki Değişim: 1996-2022

Tablo 3. Hemşirelik Lisans Programlarında Eğitici Sayıları: Aralık 2022 (151 Üniversite-182 Hemşirelik Programı)

Üniversite Türü	Hemşirelik Alanından					Hemşirelik Dışı Alanlardan			
	Öğretim Üyesi ve Öğretim Elemanı					Öğretim Üyesi ve Öğretim Elemanı			
	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Dr. Uy	Ogr. Öğr. Gör.	Araş. Gör.	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Dr. Uy	Ogr. Öğr. Gör.
Kamu	220	253	695	315	704	16	8	45	24
Vakıf	64	28	107	107	113	28	13	41	6
Toplam	284	281	802	422	817	44	21	86	30

Hemşirelik programlarında Aralık 2022 tarihi itibarıyla öğretim üyesi-öğrenci oranı 68.68, tüm öğretim elemanları dahil edildiğinde ise bu oran 27.9’dur. Kamu üniversitelerinde öğretim üyesi-öğrenci oranı ve öğretim elemanı-öğrenci oranı ortalaması daha yüksektir. Ancak Kamu üniversitelerinde en yüksek eğitici-öğrenci oranı 276.3 iken vakıf üniversitelerinde bu oran 782’ye

kadar çıkmaktadır. Program türlerine göre incelendiğinde ise en iyi eğitici-öğrenci oranının Hemşirelik Fakültelerinde olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Hemşirelik Lisans Programlarında Eğitici/Öğrenci Oranları: Aralık 2022

Üniversite Türü	Öğretim Üyesi/Öğrenci Oranı Ortalama (min-max)	Toplam Öğretim Elemanı/Öğrenci Oranı Ortalama (min-max)
Kamu	70.6 (6.9-276.3)	31 (5.1-119)
Vakıf	55.5 (2.8-782)	21.4 (1.8-63.8)
Toplam	68.7 (2.8-782)	27.9 (1.8-119)
Programın Bağlı Bulunduğu Birimlere Göre		
HF	36.7 (6.9-88.8)	21.1 (5.6-46.1)
SBF	68.6 (2.8-782)	27.6 (1.8-119)
SYO/SBYO	78.7 (18.4-254)	38.6 (12.8-75.7)

Not: Hemşirelik alanından hiç öğretim üyesi olmayan ve hiç öğretim elemanı olmayan iki üniversitenin bu değişkenleri dışarıda bırakılmıştır.

Hemşirelik programlarına yerleşen adayların taban puanları ve başarı sıralamalarının oldukça geniş bir aralıkta dağıldığı, yerleşen adayların en yüksek taban puan ve başarı sıralamasının vakıf üniversitelerinde olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Hemşirelik Lisans Programlarının Taban Puanları ve Başarı Sıralamalarının Dağılımı: 2022-2023 Öğretim Yılı

	Üniversite Türü	
	Kamu	Vakıf
En Düşük Taban Puan	279.855	203.170
En Yüksek Taban Puan	370.202	379.267
En Düşük Başarı Sırası	205.419	389.822
En Yüksek Başarı Sırası	70.385	61.680

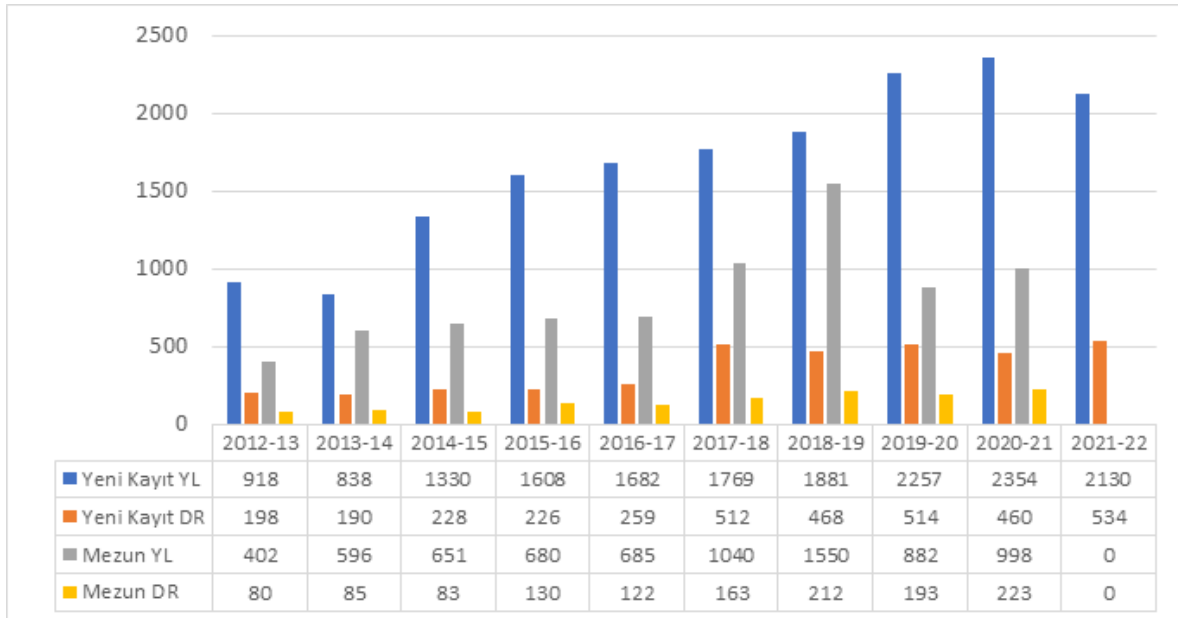
Hemşirelik lisans programlarına 2022-2023 öğretim yılında birinci tercih olarak yerleşen aday sayısı 2523 (yerleşenlerin %14.10’u) olmuştur. Hemşirelik programlarına yerleşen

adayların ortalama yerleştikleri tercih sıraları incelendiğinde ise ortalama 6.7 (1-20.8) olduğu bulunmuştur.

Hemşirelik lisans programlarındaki öğretim üyesi sayıları açısından YÖK’ün lisans programı açma ve sürdürme kriterlerine uygun olmayan program sayısı 58’dir (%31.5). Kamu üniversitelerinde bulunan 31 (%27.2) ve vakıf üniversitelerinde bulunan 27 (%38.6) hemşirelik programı bu kriterleri karşılamamaktadır.

Nisan 2023 tarihi itibarıyla mezun veren 147 hemşirelik programının 27’si (%18.4) HEPDAK tarafından akredite edilmiştir.

Hemşirelik lisansüstü programlarına 10 yıllık süreçte yeni kayıt olan yüksek lisans öğrenci sayısı 2.3 kat, doktora öğrenci sayısı 2.7 kat artmıştır. Bu süreçte yüksek lisans derecesi ile mezun sayısı 2.5 kat artarken doktora mezun sayısı 2.8 kat artmıştır (Grafik 3).

*2021-2022 Mezun verileri yayınlanmadığı için yer almamıştır.

Grafik 3. Hemşirelik Lisansüstü Yeni Kayıt ve Mezun Sayılarındaki Değişim: 2012-2021 Yılları Arası

TARTIŞMA

Bu çalışmada, ülkemizde istihdam fırsatları açısından uzun yıllardır popüler meslek olan hemşirelik için yükseköğrenim programlarındaki yıllar içindeki değişim ele alınmıştır. 2014-2015 öğretim yılında 124 olan hemşirelik programı sayısı, 2022-2023 öğretim yılı itibariyle 184’e ulaşmıştır. Buna ek olarak, bazı programların mevcut eğitici sayısı ile ikinci öğretim ve İngilizce programları açarak hem kontenjan sayısı hem de eğitici-öğrenci oranının artışına neden oldukları görülmektedir. Vakıf üniversitelerinde hemşirelik program sayıları dokuz yıl içinde %80 gibi yüksek bir artış oranına ulaşmıştır. Vakıf üniversitelerinde yer alan hemşirelik programları sayısı özellikle 2007-2008 öğretim yılı ile artmaya başlamış (Kocaman ve Arslan Yürümezoğlu, 2015), 1996-2000 yılları arası 76 olan kamu üniversiteleri hemşirelik programlarının sayısı 114’e, 4 olan vakıf üniversiteleri hemşirelik programlarının sayısı ise 70’e ulaşmıştır. Hemşirelik programlarının sayılarındaki artış hızının kontenjan sayılarına da yansdığı söylenebilir. Hemşirelik programlarının kontenjan sayılarının izlendiği 1996-1997 öğretim yılından bu yana 27 kat gibi çarpıcı bir hızda artmıştır (Kocaman ve Arslan Yürümezoğlu, 2015). Özellikle 2000’li yıllarda başlayan artış hızının 2013-14 öğretim yılına kadar dikkat çekici yüksek bir ivme ile devam etmesi hemşirelik eğitimindeki nitelik sorunlarının aynı yoğunlukta devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Diğer taraftan hemşirelik programlarının üçte birinin Marmara Bölgesi’nde yer alması nüfus dağılımına paralel olduğu için olağan gibi görünse de uygulamalı eğitimler açısından düşünüldüğünde bir yığılmanın yaşandığı açıktır.

Hemşirelik programlarında eğitici-öğrenci oranları incelendiğinde ise eğitici sayısının

program ve kontenjan sayısı kadar artmadığı anlaşılmaktadır. 2015-2016 öğretim yılında 112 profesör, 201 doçent, 459 yardımcı doçent olmak üzere 772 öğretim üyesi (Kocaman ve Arslan Yürümezoğlu, 2015) hemşirelik programlarında görev yaparken, bu sayı 2022-2023 öğretim yılında 1367’ye çıkmıştır. Öğretim elemanı sayısı ise aynı dönemlerde 1122’den yalnızca 1239’a çıkmıştır. 1996-1997 öğretim yılında toplam eğitici sayısı 226 (Kocaman ve Arslan Yürümezoğlu, 2015) iken 2022-2023 öğretim yılında bu sayı 2606 olmuştur. Öğrenci kontenjanları bu zaman dilimi içerisinde 27 kat artarken, toplam eğitici sayısındaki artış yalnızca 11.5 kat olmuştur. Mevcut durumda, tüm öğretim elemanları dahil edildiğinde eğitici-öğrenci oranı ortalaması 27.9 gibi teorik eğitim için makul sayılabilecek bir değerde görülürken, uygulama eğitimleri dikkate alındığında bu oranın bile çok yüksek olduğu bilinmektedir. Ayrıca iyi uygulamalı eğitimin yanı sıra hasta güvenliğinin teminatının da nitelikli ve uygun hemşire eğitici-öğrenci oranı olduğu unutulmamalıdır (Texas BON, 2019). Öğretim üyesi-öğrenci oranı ortalamasının 68.68 gibi bir oranda olması ise yalnızca uygulamalı eğitimler için değil teorik eğitimler için bile yüksek olduğu görülmektedir. 1996-1997 öğretim yılında bir öğretim üyesine düşen öğrenci sayısının 58 olduğu dikkate alındığında (Kocaman ve Arslan Yürümezoğlu, 2015), zaman içinde eğitici sayısındaki artışa rağmen kontenjan sayılarındaki artışın katlanarak artması nedeniyle eğitici-öğrenci oranını 68.68 olmuştur. Bu çalışmada elde edilen verilere göre kamu üniversitelerinde en yüksek eğitici-öğrenci oranı 276.3 iken vakıf üniversitelerinde bu oran 782’ye kadar çıkmaktadır. Bu oranların yanı sıra daha dramatik olan bir durum ise YÖK’ün lisans programı açma ve sürdürme kriterlerine uygun olmayan hemşirelik lisans programı sayısının kamu (31-%27.2) ve vakıf (27-%38.6)

üniversitelerinde hiç azımsanmayacak oranda olmasıdır. YÖK’ün lisans programı açma ve sürdürme kriterlerinde, hemşirelik programları için belirlediği eğitici sayıları 60 öğrenci kontenjanına göre olmasına karşın, kararın alındığı tarihten bu yana açılan programlarda bile bu öğretim üyesi ve öğretim elemanı sayılarına ulaşamadığı görülmektedir. Bu nedenle hemşirelik eğitiminin yöneticileri, bu kriterleri kontenjan talepleri de dahil olmak üzere alınacak kararlarda gerekçe olarak gündemde tutmalı ve uygulanması için baskı unsuru olmalıdırlar.

Vakıf üniversitelerinde açılan hemşirelik program sayılarının hızla artışı beraberinde kamudan vakıf üniversitelerine geçen öğretim üyesi sayısını da artırmaktadır. Geniş ölçekli yapılan bir çalışmada, vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin “akademik özgürlük, yönetimden memnuniyet, kurum içi ve dışı işbirliği, akademik kültür ve destek, öğretim kalitesi, üniversiteye aitlik ve bağlılık hissi” gibi alanlarda daha yüksek, “tükenmişlik hissi ve mutsuzluk, yönetimdeki siyasi angajmandan rahatsızlık, ilişkisel toksidite” başlıklarında ise daha düşük puan ile genel olarak kamu üniversitelerinde çalışan akademisyenlerden daha memnun oldukları gösterilmiştir (Karadağ ve Yücel, 2020). Bu değişkenlere ek olarak vakıf üniversitelerine geçişin bir başka nedeni ise özellikle son yıllarda kamu üniversitelerindeki öğretim üyesi ücretlerinin düşük kalmasıdır. Tüm bu nedenler önümüzdeki yıllarda da kamudan vakıf üniversitelerine geçişin süreceğine işaret etmektedir. Hemşirelik programlarında en iyi eğitici-öğrenci oranının Hemşirelik Fakültelerinde olduğu görülmektedir. Bu durumun, Hemşirelik Fakültelerinde yer alan programların uzun yıllardır temel alt yapıları, eğitici sayıları ve lisansüstü eğitimlerinin olmasına bağlı olduğu düşünülmektedir. Bu sonuç, hemşirelik programları açılırken yalnızca

aday talebi ya da istihdam açısından popüler olmasına göre değil, kurumların mevcut eğitici sayıları, öğretim için alt yapı olanakları ve bir öğrenme kültürlerinin olmasının da dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Bu durumu dikkat çeken bir başka sonuç ise 2021-22 Öğretim yılı itibariyle mezun veren 147 hemşirelik programından yalnızca 27 tanesinin HEPDAK tarafından akredite edilmiş olmasıdır. Akreditasyon standartlarının; programın fiziksel alt yapısı, eğitici ve yönetici nitelik-niceliği, öğrenme ortamı, teorik ve uygulama eğitimleri için mevcut koşullar, kullanılan eğitim yöntemleri ve öğrenci sonuçlarını içerdiği dikkate alındığında pek çok programın bu koşullar karşılanamadan açıldığı ya da eğitimi sürdürdüğü anlaşılmaktadır (HEPDAK, 2021).

Hemşirelik programlarına kayıt olan öğrencilerin en düşük ve yüksek taban puanları incelendiğinde, en düşük taban puan için kamu ve vakıf üniversitelerine yerleşen öğrencilerin aldıkları puan arasında, devlet üniversiteleri lehine olmak üzere 76 puan gibi geniş bir aralık olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum, eğitimciler arasında sıkça eğitim kalitesini olumsuz etkilemesi bakımından tartışılan bir sorundur. Diğer taraftan en yüksek taban puanlarda ise vakıf üniversitelerinin tam burslu kontenjanları nedeniyle daha yüksek bir puan seviyesinde olduğu değerlendirilmiştir. Ancak tam burslu öğrenci sayılarının genellikle vakıf üniversitelerinin ilgili programlarında çok sınırlı sayıda kontenjanı kapsadığı unutulmamalıdır. Hemşirelik programlarına yerleşen öğrencilerin, en düşük ve en yüksek başarı sıraları incelendiğinde de başarı puanlarına benzer bir durum göze çarpmaktadır. Vakıf üniversitelerinin tam ücretli programlarının daha düşük başarı sırasında öğrenci kabul etmesi nedeniyle kamu ve vakıf üniversiteleri arasında en düşük başarı sırası ile giren öğrenciler için 184.400 sıra fark olduğu görülmektedir.

Yine vakıf üniversitelerinin tam burslu programlarının kamu üniversitelerine göre daha yüksek sıralamada öğrenci kabul ettiği dikkati çekmektedir. Başarı puanları ve sıralamalarında bu denli geniş aralıkları içeren farklılıklar olması, vakıf üniversitelerinde aynı programda yer alan öğrenciler arasında öğrenme farklılıklarına yol açtığı gibi ülke genelinde de farklı programlarda farklı düzeylerde eğitim verilmesine neden olmaktadır. Bu durumun hemşirelik eğitim kalitesine ve eğiticilere yarattığı olumsuz sonuçların yanı sıra toplum sağlığı açısından da önemli olduğu, başarı sıralamalarına ilişkin bir planlama ile hemşirelik programlarına baraj koyulması gerektiği daha önce Hemşirelik Eğitimi Derneği tarafından Yükseköğretim Kurulu’na rapor olarak sunulmuştur (HEMED, 2018).

Hemşirelik lisansüstü programlarına kayıt olan ve mezun olanların sayılarındaki değişim incelendiğinde yaklaşık 10 yıllık bir süreçte yüksek lisans eğitimine yeni kayıt olan öğrenci sayısının 2.3 kat, doktora eğitimine yeni kayıt olan öğrenci sayısının ise 2.7 kat arttığı görülmektedir. Bu artışlar yüksek lisanstan mezun olanlar için 2.5 kat, doktoradan mezun olanlar için ise 2.8 kat olmuştur. Bu sonuçlar 1996-2013 arasında lisansüstü yeni öğrenci ve mezun sayılarındaki artışın oldukça gerisindedir (Kocaman ve Arslan Yürümezoğlu, 2015). Bu verinin incelenmesine yönelik bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte, lisansüstü eğitim alan hemşirelerin çalıştıkları kurumlarda liyakatlerine uygun pozisyonlarda görevlendirilmemeleri, ücret politikasında bu eğitimlerin verilen emeğin karşılığını sunmaması ve özellikle son iki yıldır yurtdışına göç isteğinin bu programlara ilgiyi azaltmış olabileceği söylenebilir. Bununla birlikte her yıl lisans programlarından mezun olan yaklaşık 14.000 civarındaki mezun ve 232.000 civarında çalışan hemşire sayısı dikkate

alındığında lisansüstü programlara ilginin oldukça az olduğu görülmektedir. Lisansüstü eğitimden mezun olanların bir bölümünün aynı zamanda hemşirelik programlarının eğitici alt yapılarını oluşturduğu düşünüldüğünde lisans programlarının ve öğrenci kontenjanlarının artış hızına yetişmediği açıktır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada ele alınan veriler yükseköğrenime ilişkin ulusal istatistikler ve üniversitelerin web sayfaları kullanılarak elde edildiği için kurumların bildirdikleri bilgiler ile sınırlıdır.

SONUÇLARIN UYGULAMADA KULLANIMI

Bu çalışmanın sonuçları, hemşirelik programları ve öğrenci kontenjanları sayılarının yıllardır plansız ve kontrolsüz bir şekilde arttığını, buna karşın eğitici sayısının bu artış hızının çok gerisinde kaldığını göstermektedir. Hemşirelik programlarında öğretim üyesi ve elamanı sayıları açısından sahip olunması gereken ölçütlerin karşılanmamasının eğitim kalitesine olumsuz etkileri unutulmamalıdır. Hemşirelik programlarının açılması için karar verici durumunda olan Yükseköğretim Kurulu’na, başta eğitim yöneticileri olmak üzere tüm hemşire eğiticilerin görüşlerini daha yüksek bir ses ile iletmeleri gerekmektedir. Özellikle program açma ve sürdürme kriterleri hemşirelik eğitimi yöneticileri ve eğiticileri için önemli bir temel dayanaktır. Bu kriterler karşılanmadığı durumlarda üniversite yönetimlerine baskı oluşturmak eğitim yöneticileri ve eğiticilerin görevidir. Bu verileri kararlarında kullanması gereken diğer önemli paydaş ise bu programlardan mezun olan hemşireleri istihdam eden Sağlık Bakanlığı’dır. Kalitesiz bir hemşirelik eğitimi aynı zamanda kalitesiz bir sağlık bakımı demektir. Ayrıca iyi bir planlama yapılmadan artırılan öğrenci kontenjanlarının, orta ve uzun vadede çok sayıda işsiz mezun nedeniyle sosyal

bir probleme dönüşebileceği unutulmamalıdır.

Bilgilendirme

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Çalışmanın yürütülmesi için herhangi bir fon desteği alınmamıştır. Yazarların çalışmaya katkıları; Fikir: HAY, GK, Tasarım: HAY, GK, Veri Toplama ve İşleme: HAY, Analiz ve Yorumlama: HAY, GK, Literatür Tarama: HAY, GK, Yazma: HAY, GK, Eleştirel İnceleme: HAY, GK. Bu çalışmada ikincil verilerin kullanılması nedeniyle etik kurul izni gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

Aiken, L. H., Sloane, D., Griffiths, P., Rafferty, A. M., Bruyneel, L., McHugh, M., ... Sermeus, W. (2017). Nursing skill mix in European hospitals: Cross-sectional study of the association with mortality, patient ratings and quality of care. *BMJ Quality & Safety*, 26(7), 559–568. <https://doi.org/10.1136/bmjqs-2016-005567>

American Association of Critical-Care Nurses (AACN). (2022, October). 15 Ocak 2023 tarihinde <https://www.aacnursing.org/news-information/fact-sheets/nursing-faculty-shortage> adresinden erişildi.

Boamah, S. A., Callen, M., Cruz, E. (2021). Nursing faculty shortage in Canada: A scoping review of contributing factors. *Nursing Outlook*, 69(4), 574-588.

Fang, D., Kesten, K. (2017). Retirements and succession of nursing faculty in 2016-2025. *Nursing Outlook*, 65(5), 633-642.

Gcawu S. N. ve Van Rooyen, D. M. (2022). Clinical teaching practices of nurse educators: An integrative literature review. *Health SA*, 27, a1728. <https://doi.org/10.4102/hsag.v27i0.1728>.

Global Education for Leadership in Nursing Education and Science (GANES). (2019).

Global pillars for nursing education. Ottawa, ON: Author. 11 Şubat 2023 tarihinde <https://img1.wsimg.com/blobby/go/97747c23-1877-4faf-a117-708964245689/downloads/Global%20Pillars%20for%20Nursing%20Education.pdf?ver=1569525797088> adresinden erişildi.

Jarosinski, J. M., Seldomridge, L., Reid, T. P., Willey, J. (2022). Nurse faculty shortage: voices of nursing program administrators. *Nurse Educator*, 47(3), 151-155.

Hemşirelik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (HEPDAK). (2021). Hemşirelik

Lisans Eğitim Programları Standartları, Sürüm 4.1. 15 Ocak 2023 tarihinde <https://www.hepdak.org.tr/belgeler> adresinden erişildi.

Karadağ, E. ve Yücel, C. (2020). Akademik Ekoloji: Akademisyenlerin Göründen Üniversiteler 2020. Üniar Yayınları. 15 Mart 2023 tarihinde https://www.uniur.net/_files/ugd/779fe1_1e1e04fa0e3d43729b2d13fb6a08eeda.pdf adresinden erişildi.

Kavanagh, J. M. ve Sharpnack, P. A. (2021). Crisis in competency: a defining moment in nursing education. *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing*, 26(1), <https://doi.org/10.3912/OJIN.Vol26No01Man02>.

Kocaman, G. ve Arslan Yürümezoğlu, H. (2015). Türkiye’de Hemşirelik Eğitiminin Durum Analizi: Sayılarla Hemşirelik Eğitimi 1996-2015. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 255-262.

Resmi Gazete. (2008). Doktorluk, Hemşirelik, Ebelik, Diş Hekimliği, Veterinerlik, Eczacılık ve Mimarlık Eğitim Programlarının Asgari Eğitim Koşullarının Belirlenmesine Dair Yönetmelik. 15 Ocak 2023 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/02/20080202-9.htm> adresinden erişildi.

Sağlık Bakanlığı (SB). (2021). Sağlık İstatistikleri Yıllığı. 11 Ocak tarihinde <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/45316,siy2021-turkcepdf.pdf?0> adresinden erişildi.

Sağlık Bakanlığı (SB). (2022). 2019-2023 Stratejik Planı Güncellenmiş Versiyon. 1 Mart 2023 tarihinde http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/Pfghc+saglik_bakanligi_sp.pdf adresinden erişildi.

Texas Board of Nursing. (2019). 3.8.2.a. Education guideline: Ratio of faculty to students in clinical learning experiences. 11 Şubat 2023 tarihinde https://www.bon.texas.gov/pdfs/education_pdfs/education_nursing_guidelines/3.8Clinical_Learning_Experiences/3-8-2-a.pdf adresinden erişildi.

The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021). Health at a Glance 2021: OECD Indicators. 6 Ocak 2023 tarihinde https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ae3016b9-en/1/3/8/6/index.html?itemId=/content/publication/ae3016b9-en&_csp_=c413da5d44587bc56446341952c275e&itemIGO=oecd&itemContentType=book# adresinden erişildi.

World Health Organization (WHO). (2000). Nurses and midwives for health: WHO European strategy for nursing and midwifery education. EUR/00/5019309/15- 0053. 15 Ocak 2023 tarihinde from <https://apps.who.int/iris/>

handle/10665/108405 adresinden erişildi.

World Health Organization (WHO). (2016). Global strategy of human resources for health: Workforce, 2030. 11 Şubat 2023 tarihinde <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/250368/9789241511131-eng.pdf> adresinden erişildi.

World Health Organization (WHO). (2020). State of the world’s nursing 2020: investing in education, jobs, and leadership. Geneva, Switzerland: Author. 11 Şubat 2023 tarihinde <https://www.who.int/publications/item/9789240003279> adresinden erişildi.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2019). Sağlık, Sağlıkla İlgili veya İlişkili Programlarda Eğitim ve Öğretime Başlanması ve Sürdürülmesi İçin Asgari Koşullar Genel İlkeler. 15 Ocak tarihinde https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yok-tarafindan-Asgari-Kosullari-Belirlenen-Programlar/saglik_Programlari.pdf adresinden erişildi.